

Nowa Biblioteka
nr 4 (19), 2015

Agnieszka Łakomy

Zakład Historii Książki i Bibliotek
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: a.lakomy@interia.pl

**WIELOKULTUROWE OBLICZE POLSKICH MEDIÓW W NIEMCZECH
: W PERSPEKTYWIE OCHRONY, TRADYCJI I STREFY PUBLICZNEJ /
MARIA KALCZYŃSKA. – OPOLE : OFICyna WYDAWNICZA POLI-
TECHNIKA OPOLSKA, 2014. – 230 s. : IL. ; 24 CM. – (STUDIA I
MONOGRAFIE, ISSN 1429-6063, z. 394). –
ISBN 987-83-64056-84-0**

Nakładem Oficyny Wydawniczej Politechniki Opolskiej w 2014 r. ukazała się kolejna książka autorstwa Marii Kalczyńskiej, dotycząca problematyki mediów polonijnych funkcjonujących w Niemczech¹. Najnowszą książkę badaczka poświęciła *Wielokulturowemu obliczu polskich mediów w Niemczech : w perspektywie ochrony, tradycji i strefy publicznej*. Jak stwierdza we wstępie „praca stanowi próbę ujęcia

¹ Wcześniej ukazały się m.in. pozycje: Kalczyńska M.: *Kultura książki polskiej w Niemczech : instytucje twórców, produkcji, upowszechniania, promocji i obiegu w ostatnim dwudziestoleciu XX wieku*. Katowice 2004; *Ludzie polonijnych mediów w Berlinie*. Pod. red. nauk. M. Kalczyńskiej przy współpr. L. Paszka i K. Koziewicz. Katowice 2010 (oraz Wyd. 2 popr. i uzup.); Kalczyńska M., Paszek L.: *Materiały bibliograficzno-internetowe do współczesnych polsko-niemieckich kontaktów książki i mediów oraz dziedzin pokrewnych*. Opole 2005; *Pracownicy polskiej książki i prasy w Niemczech : koncepcja badań biograficznych*. Pod red. M. Kalczyńskiej. Opole 2003; *Niemieckie polonica prasowe : (ostatnie dwudziestolecie XX wieku)*. W oprac. M. Kalczyńskiej i L. Paszka. Opole 2004; *Polsko-niemiecki leksykon biograficzny : ludzie polskiej książki i prasy w Niemczech : (koniec XX w.)*. W oprac. M. Kalczyńskiej. Opole 2001.

tematyki syntetycznie, skupia szczególną uwagę na wielokulturowym aspekcie rozwoju mediów polskiej emigracji osiedlonej w Niemczech na przełomie XX/XXI w.” [1, s. 12]. Konstatacje zawarte w książce są wynikiem wieloletnich, wnikliwych badań prowadzonych przez autorkę. Zebrany materiał pozyskała przede wszystkim na podstawie analizy niemieckich poloników prasowych², ale także – co jest szczególnie wartościowe – poprzez kontakty z osobami związanymi z rynkiem polskich mediów w Niemczech. W związku z brakiem kompletnych archiwów poloników niemieckich, informacji uzupełniających dostarczyły także zasoby będące w posiadaniu osób prywatnych, a także źródła internetowe m.in. strony WWW oraz portale polonijne.

M. Kalczyńska przedstawiła poruszane zagadnienie chronologicznie, poczynając od genezy i powstania zjawiska, aż do zagadnień współczesnych związanych z polską prasą, radiem i telewizją w Niemczech. Autorka nie zapomniała, o tak ważnym aspekcie, jak przedstawienie środowiska pracowników polskich mediów. Podzieliła cały prezentowany materiał na siedem rozdziałów. Poprzedziła je wstępem, w którym podkreśliła rolę prasy polonijnej jako źródła wiedzy o życiu Polonii, ale także o wielu procesach społecznych. Omówiła genezę powstania tego typu mediów, związaną z różnymi falami emigracji, osiedlającej się za zachodnią granicą Polski. W części tej przedstawiła również założenia metodologiczne oraz cel pracy. Zawarła w niej także dokładny stan badań analizowanego zagadnienia.

Rozdział pierwszy pt. *Specyfika uwarunkowań ochrony dóbr kultury polonijnej* ma charakter wprowadzający do zagadnienia. Poświęcony został m.in. podstawom prawnym, które regulują ochronę dóbr kultury w Europie oraz Polsce. Jednak szczególnie ciekawe jest przedstawienie przez autorkę instytucji krajowych i zagranicznych, które podjęły się działań na rzecz ochrony poloników niemieckich. Wyjątkowe miejsce poświęcono Bibliotece Narodowej, jako instytucji rejestrującej i archiwizującej polonika zagraniczne, a także działaniom Departamentu Dziedzictwa Kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Badaczka nie zapomniała także o polonijnych instytucjach kultury emigracyjnej np. Instytutu Badań Biograficznych we Francji.

² Zbiory pochodziły m.in. z Gabinetu Książki i Prasy Polskiej w Niemczech, Biblioteki Narodowej w Warszawie, Biblioteki Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej w Poznaniu, czy niemieckiej biblioteki narodowej, a także kolekcji prywatnych [1, s. 12].

Następnie (rozdział 2) badaczka zdecydowała się na przedstawienie sytuacji społeczno-politycznej Polaków w Niemczech w perspektywie wspólnoty europejskiej. Zwróciła szczególną uwagę na uwarunkowania społeczno-prawne życia polskich emigrantów w Niemczech, uznawanych oficjalnie za nieposiadającą praw mniejszości narodowej grupę polską. Przedstawiła także jej liczebność i powody przyjazdów do Niemiec poszczególnych fal emigracji. W rozdziale tym nie zabrakło omówienia struktury organizacyjnej Polonii niemieckiej, a szczególnie wybranych polskich organizacji społecznych, kulturalnych i branżowych. Autorka podkreśliła także integrującą rolę Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech. Ostatni podrozdział z kolei dotyczy uwarunkowań dostępu do mediów z perspektywy polsko-niemieckiego traktatu z 1991 r.³ oraz polsko-niemieckiego Okrągłego Stołu z 2011 r.

Dalej M. Kalczyńska przeszła już do głównego zagadnienia, czyli obecności prasy polskiej na terenie Niemiec. W rozdziale trzecim przedstawiła genezę powstania polskich instytucji prasowych na tym terenie, której korzeni upatrywać można już w działalności polskiej emigracji niepodległościowej z połowy XIX w. Następnie zajęła się rozwojem prasy do 1945 r. Podkreśliła, że w tamtym okresie ukazywało się ponad 100 tytułów polskiej prasy, wśród nich prasa centralna np. „Biuletyn Związku Polaków w Niemczech” czy regionalna, której przykładem może być „Dziennik Raciborski”. W kolejnym podrozdziale badaczka skupiła się na działalności prasowej polskich dipisów w latach 1945-1949. Omówiła wydawnictwa prasowe organizacji polonijnych, firm prywatnych oraz Kościoła Katolickiego, łącząc najprężniejsze ośrodki wydawnicze z rejonami największych skupisk polskich. Rozdział ten zamykają rozważania na temat prasy drugiej połowy XX w.

W rozdziale czwartym przedstawione są dalsze rozważania na temat polskich mediów w Niemczech, tym razem dotyczą one ich funkcjonowania na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. Autorka uporządkowała zagadnienie, zajmując się czterema największymi ośrodkami prasy polonijnej. Zaliczyła do nich Berlin – ośrodek wydawnictw solidarnościowych, Monachium, gdzie publikowane są przede wszystkim wydawnictwa społeczno-katolicko-polityczne, Hamburg jako ośrodek wydawnictw społeczno-kulturowych oraz Nadrenię Północną-Westfalię, czyli ośrodek konsolidacji polonijnej. Omawiając

³ *Traktat zawarty między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17.06.1991 r.* [1, s. 41].

każdy z ośrodków, przedstawiła ukazujące się w nich tytuły oraz osoby z nimi związane.

Zagadnienia dotyczące współczesnej obecności polskich mediów w Niemczech ukazano w rozdziale piątym, w którym omówiono przykłady tytułów prasowych z podziałem na pisma specjalistyczne, społeczno-kulturowe oraz wydawnictwa informacyjno-reklamowe. Scharakteryzowano historię powstania poszczególnych tytułów, osoby związane z ich powstawaniem oraz zarysowano ich tematykę. Szczególną wartość przedstawia podrozdział dotyczący mediów o zasięgu globalnym, który autorka poświęciła innym niż prasa mediom polonijnym w Niemczech. Zwróciła więc uwagę na zjawisko przenoszenia się drukowanych tytułów do Internetu, a także inne sposoby upowszechniania informacji dla Polaków na tym terenie tj. na portale internetowe czy blogi. Omówiła także rozgłośnie radiowe i stacje telewizyjne, których oferta programowa kierowana jest do polskich emigrantów mieszkających w tym kraju.

Bardzo ciekawą tematykę poruszono w kolejnym, szóstym rozdziale. Przedstawiono w nim polonijne środowisko dziennikarskie i paradiennikarskie, skupiając się na motywach emigracji i priorytetach egzystencjalnych ludzi mediów. Dla autorki ważna była m.in. specyfika pracy osób związanych z polskimi mediami, to czy zintegrowali się z otoczeniem, jak wygląda ich aktywność zawodowa, ale także ich działalność społeczna na rzecz integracji emigracji polskiej. W podsumowaniu zamieściła ciekawą tabelę, przedstawiającą wartości społeczno-kulturowe wobec procesu integracji społecznej ludzi mediów polskich w Niemczech od lat osiemdziesiątych XX w. do współczesności.

W rozdziale siódmym pt. *Media polonijne w wielokulturowej sferze publicznej* badaczka skupiła się w nim na wielokulturowości w relacjach społecznych oraz różnorodności kulturowej funkcjonującej w powiązaniu z mediami. W tym rozdziale przeprowadzono także analizę zawartości prasy w powiązaniu z wielokulturowością. Aby tego dokonać, autorka posłużyła się wybranymi „wskaźnikami polskości”. Wyniki analiz przedstawiła w tabelach. Zmiany zachodzące w tematyce tekstów zamieszczanych w prasie omówiła na podstawie dwóch tytułów: monachijskiego „Exodusu” i europejskiego magazynu „Polregio”. W rozdziale tym nie mogło także zabraknąć analizy odbioru prasy przez jej czytelników.

Dużą wartość informacyjną mają także przygotowane przez M. Kalczyńską aneksy. W pierwszym zawarła chronologiczno-alfabetyczny wykaz ważniejszych tytułów prasy polonijnej, która ukazywała się w Niemczech w latach 1951-2010. Kolejny dodatek to tabelaryczne zestawienie pracowników mediów polskich w wyborze. Jego

przygotowanie wymagało wiele pracy i kontaktów osobistych z poszczególnymi postaciami. Przedstawiono w nim bowiem szczegółowe daty biograficzne, informacje o wykształceniu oraz współpracy z mediami polskimi i niemieckimi. Kolejne trzy aneksy zawierają wybraną bibliografię zawartości trzech tytułów prasowych: „Exodusu”, „Naszego Słowa”, „Po Prostu”. Mają one szczególną wartość informacyjną, gdyż poszczególne opisy uszeregowane są tematycznie, co jednocześnie dostarcza danych o tematyce poruszanej na łamach tych pism. Należy także zwrócić uwagę na aneks siódmy, w którym zawarto wspomnienie Wojciecha Zaborowskiego oraz aneks ostatni, w którym przedrukowano oświadczenie Okrągłego Stołu w sprawie wspierania obywateli niemieckich polskiego pochodzenia i Polaków w Niemczech. Książka jest także ilustrowana licznymi przykładami okładek i stron pochodzących z mediów polonijnych. Imponująca jest także bibliografia, przedstawiona tylko w wyborze, a zawierająca 132 pozycje. Podzielone są one według okresów, do których się odnoszą.

Omawiana praca dostarcza czytelnikowi ważnych, często niedostępnych w innych źródłach informacji o współczesnym rynku mediów polskich w Niemczech. W książce bardzo dokładnie przedstawiono zagadnienie obecności polskiej prasy we współczesnej świadomości polskich emigrantów zamieszkujących w Niemczech. Było to możliwe, gdyż autorka od lat zajmuje się tą problematyką w swoich badaniach. Autorka szczegółowo omówiła pojawiające się na rynku tytuły prasowe, ale także inne media polonijne. Często swoje konstatacje uzupełnia cytatami źródłowymi czy fragmentami wypowiedzi ludzi prasy, co jest dodatkową wartością opracowania. Oprócz tego mocną stroną omawianej książki jest bogaty aparat naukowy w postaci przypisów, w których badaczka umieściła, obok przypisów bibliograficznych, szereg informacji uzupełniających tekst główny. W przypisach znaleźć można m.in. biogramy wymienianych w toku wywodu osób. Praca jest doskonałym uzupełnieniem literatury dotyczącej mediów polskich w Niemczech obecnej na polskim rynku wydawniczym.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Kalczyńska M.: *Wielokulturowe oblicze polskich mediów w Niemczech. W perspektywie ochrony, tradycji i strefy publicznej*. Opole 2014. ISBN 978-83-64056-84-0.